

Diginatiiveja ei ole olemassa

Suomi tähtää digitalisaation edelläkävijäksi, mutta tutkimukset osoittavat että digitaidot eivät ole itsestäänselvyys edes nuorilla. Tavoitteeseen pääsy edellyttää, että panostamme nuorten digiosallisuuden parantamiseen lähivuosina.

Suomi haluaa olla vuonna 2030 kärkimaa Euroopassa kansalaisten digitaalisissa perustaidoissa, todetaan valtioneuvoston Digitaalinen kompassi -selonteossa. Matkaa tavoitteeseen kuitenkin on, sillä Kulttuuri teknologisoituvassa yhteiskunnassa (CULT) -ohjelman hankkeissa toteutetut tutkimukset kumoavat käsityksen nuorten ja nuorten aikuisten diginatiiviudesta. Digitaalinen haavoittuvuus koskettaa nuoria ja nuoria aikuisia.

Digitaaliset palvelut ovat täydentäneet ja osin korvanneet lähiasiointia pankkipalveluista sosiaalietuuskien hakemiseen. Digipalvelut edellyttävät nuorelta kykyä hoitaa itsenäisesti omia asioita sekä ymmärtää palvelujärjestelmän logiikkaa ja termistöä. Kuitenkin

18–29-vuotiaiden digitaalinen taloustietämys ja taloudelliset asenteet olivat muita ikäryhmiä, jopa yli 70-vuotiaita, heikompia. Digitaalinen taloustietämys pitää sisällään esimerkiksi erilaisia maksamisen tapoja verkossa ja digitaaliset taloudelliset asenteet sivuston turvallisuuden tarkistamista.

Haasteita digipalveluiden käytössä voivat kokea erityisesti ne nuoret, joilla on esimerkiksi luki- ja oppimisvaikeus, keskittymisvaikeus, mielenterveyden häiriö, muu kognitiivinen rajoite, näkövamma, kehitysvamma tai vasta kehittyvä suomen kielen taito (esim. katso julkaisut 1,2,3).

Nuorillekin on pystyttävä tarjoamaan rinnakkaisia palvelupolkuja

Digitaalisesti haavoittuvia nuoria voi myös yhdistää sosiaalisen tuen tarve. Kaikille nuorille herkkien asioiden digitaalinen käsittely kotona ei ole turvallista yksityisyyden suojan näkökulmasta. Osa taas joutuu kantamaan vastuuta, joka heille ei kuuluisi, asioidessaan vanhempiensa kanssa tai puolesta.

Digipalveluista on monille nuorille paljon hyötyä. Palveluiden suunnittelijoiden ja tarjoajien, eli esimerkiksi palveluihin ohjaavien sote-ammattilaisten, on tärkeää tunnistaa nuorten erilaiset palvelutarpeet ja valmiudet käyttäjinä. Saavutettava suunnittelu minimoi nuorten digitaalista haavoittuvuutta ja lisää yhdenvertaisuutta.

Nuorille, joilla on erityistarpeita, on pystyttävä tarjoamaan sopivia rinnakkaisia palvelupolkuja. Digipalveluiden käyttöön tarjottavaa apua ja tukea on suunnattava paremmin siis myös nuorten tarpeisiin.

Tähän White Paperiin on koottu tutkimustietoa kolmesta eri Strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamasta hankkeesta, jotka muodostavat yhdessä Kulttuuri teknologisoituvassa yhteiskunnassa (CULT) -ohjelman. Siinä tehtävässä tutkimuksessa etsitään ratkaisuja siihen, miten teknologisen kehityksen, institutionaalisen ja organisatorisen rakenteen sekä eri kulttuurien vuorovaikutusta voidaan tukea niin, että kaikki pysyvät mukana monikulttuuristuvassa ja teknologisoituvassa yhteiskunnassa, ja että dataistunutta yhteiskuntaa rakennetaan riskit ymmärtäen ja niitä halliten.

White Paperin toimitus:

Minna Lammi (Anglia Ruskin University)
Piia Silvennoinen (Laurea-ammattikorkeakoulu)
Maria Ruuska (Kaskas)
Eija Seppänen (NYT)
Sanna Spišák (Turun yliopisto)
Natalia Särmäkari (Turun yliopisto)
Lotta Virtanen (THL)

Haluatko tietää lisää CULT-ohjelmasta?

Minna Lammi, ohjelmajohtaja
minna.lammi@aru.ac.uk

Digitaidot ovat uusi kansalaistaito ja opettajien valmiuksia opettaa niitä pitää vahvistaa

Talousopetus kouluissa parantaa sekä teini-ikäisten talousosaamista että taloudellista itseluottamusta.

Suomi haluaa olla johtava digitalisaation kehittäjä ja hyödyntäjä kasvatuksessa, opetuksessa ja koulutuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön lanseeraamissa vuoteen 2027 ulottuvissa [linjauksissa](#) tavoitteena on, että digitalisaatio tukee yhdenvertaisia mahdollisuuksia laadukkaaseen oppimiseen ja osaamisen kehittämiseen. Huolestuttava onkin [opetushallituksen havainto](#), jonka mukaan lasten ja nuorten digitaalisissa taidoissa on suuria eroja.

Vuoden 2018 PISA-aineistosta tehty [tutkimuksemme](#) osoittaa, että talousopetus kouluissa parantaa sekä

teini-ikäisten talousosaamista että taloudellista itseluottamusta. Talousasioista puhuminen vanhempien kanssa parantaa taas vain itseluottamusta. Luottamus omiin kykyihin käyttää digitaalisia talouspalveluja edistää talousosaamista. Tutkimus osoitti, että pojilla oli tyttöjä parempi taloudellinen itseluottamus.

Lasten ja nuorten digitaalisissa taidoissa on suuria eroja.

Tulevilla opettajilla on heikko itseluottamus digitaalisten opettamiseen

Henkilöstön pedagogista ja digitaalista osaamista kehitetään, todetaan kasvatuksen ja koulutuksen digitalisaation [linjauksissa](#). Olemme tutkineet [tulevien opettajien valmiuksia opettaa](#) opetussuunnitelman mukaisia laaja-alaisia taitoja. Sen mukaan opettajaopiskelijat osoittivat suurta kiinnostusta kaikkia laaja-alaisen osaamisen osa-alueiden opettamista kohtaan, mutta ilmoittivat heikointa itseluottamusta ja korkeinta vaivannäön tasoa ICT-, työelämä- ja yrittäjyydestaitojen opetuksessa.

[Tutkimuksemme](#) osoittavat myös, että taloudellisilla vaikeuksilla ja koetulla taloudellisella paineella on hyvinvointivaikutuksia nuoren elämässä vuosia eteenpäin.

Taloudellinen ahdinko koettelee mielenterveyttä. Sen sijaan sitä suojaavat luottamus omaan toimeentuloon, hyvä talousosaaminen ja se, että pystyy hoitamaan raha-asioitaan vastuullisesti.

Teini-ikäisten nuorten kulutusasenteita [tutkiessamme](#) havaitsimme, että somevaikuttajien seuraamisella oli vahva yhteys materialistisiin kulutusasenteisiin, mutta ei säästäväisyyteen eikä vastuullisuuteen. Tämä on merkittävää, sillä algoritmeihin kohdennettu mainonta digialustoilla kohdentuu erityisesti nuoriin.

Suomi haluaa olla vuonna 2030 kärkimaa Euroopassa kansalaisten digitaalisissa perustaidoissa. Samoin [Kansallisessa talousosaamisen strategiassa](#) Suomen tavoite on olla vuonna 2030 maailman paras talousosaamismaa. Tavoitteet eivät ole ristiriidassa, vaan ne tukevat toisiaan.

Suosituksemme:

1. Digitaidot ovat kansalaistaito. Lapsia ja nuoria tulee opettaa kehittämään digitaalisiin taitoihin ja säätämään laitteiden käyttöä eri tilanteissa.
2. Nykyisille ja tuleville opettajille tulee tarjota riittävä koulutus, tuki ja työkalut digi- ja kulutus- ja taloustaitojen opettamisessa.

DigiConsumers -tutkimushanke kehittää uudenlaisia digitaalisia työkaluja ja oppimisen muotoja nuorten taloudellisen lukutaidon ja taloudellisten taitojen parantamiseksi digitaalisissa kulutusympäristöissä. Lisätietoja hankkeesta: Professori **Terhi-Anna Wilska** (terhi-anna.wilska@jyu.fi) Jyväskylän yliopisto.

Digitaalinen kanssa- ja puolesta asiointi ei kuulu nuorten vastuulle

Kanssa- ja puolesta asiointi ilman siihen oikeuttavia valtuuksia asettaa sitä tekevät nuoret eettisesti haastaviin tilanteisiin.

Julkisten palvelujen digitalisaatio on johtanut siihen, että nuoret joutuvat auttamaan lähipiiriään, kuten esimerkiksi suomen kieltä heikosti osaavia vanhempiaan tai isovanhempiaan sähköisessä asioinnissa. Digitaalinen kanssa- ja puolesta asiointi on kasvanut väestös-sä, mikä on ongelmallista sekä autettavan että auttajan näkökulmasta.

Toisen puolesta asiointi tai kanssa-asiointi digitaalisesti altistaa nuoret tilanteisiin, joissa esimerkiksi perheen toimeentulo voi olla riippuvainen siitä, miten nuori osaa auttaa tai asioida läheistensä puolesta sähköisissä palveluissa. Lisäksi kanssa- ja puolesta asiointi ilman sii-

hen oikeuttavia valtuuksia asettaa sitä tekevät nuoret eettisesti ja oikeudellisesti haastaviin tilanteisiin, joissa he altistuvat muun muassa tietosuojarikkomuksille nähdessään esimerkiksi heille kuulumattomia yksityisyyden suojan piiriin kuuluvia terveystietoja.

Digitaalinen kanssa- ja puolesta asiointi vaikeuttaa myös autettavan henkilön itsemääräämisoikeuden toteutumista ja luo eritasoisia riippuvuussuhteita autettavan ja auttajan välille. Digitaalinen kanssa- ja puolesta asiointi voi siis osaltaan huonontaa sekä autettavan että auttajan tilannetta.

Myös nuoret tarvitsevat tukea sähköisessä asioinnissa

Osa nuorista kokee sähköisen asioinnin erityisen haasteelliseksi ja tarvitsee siihen eritasoista tukea (esim. katso julkaisut 1,2,3,4,5). Haavoittuvassa asemassa olevat nuoret voivat siis myös olla digitaalisen kanssa- ja puolesta asioinnin tarvisijoita.

Syntyneeseen digitaaliseen kanssa- ja puolesta asioinnin kulttuuriin liittyy paljon riskejä ja eettisiä haasteita, jotka on tunnistettava, tehtävä näkyväksi ja ratkaistava sosiaalisesti oikeudenmukaisella tavalla.

Suosituksemme:

- Digitaalisen osallisuuden ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden toteutuminen vaatii sitä, että palvelunantajien on tunnistettava ne asiakkaat, jotka eivät kykene sähköiseen asiointiin ja taattava heille perinteiset eli kasvokkaiset palvelut. Näin nuoret eivät joudu kanssa- ja puolesta asioinnin tilanteisiin avun antajana ja saajana.
- Julkisen sektorin tulee tarjota nuorille helposti saavutettavasti ajantasaista tietoa sähköiseen asiointiin liittyvistä oikeuksista ja velvollisuuksista.

DigiIN Palvelukulttuuria uudistamalla
kaikki mukaan digitaaliseen yhteiskuntaan

*DigiIN-hanke luo ratkaisuja, joiden avulla kaikki pysyvät mukana sosiaali- ja terveydenhuollon digipalveluissa. Tutustu hankkeen politiikkasuositukseen. Lisätietoja hankkeesta: Tutkimusprofessori **Tarja Heponiemi** (tarja.heponiemi@thl.fi) THL.*

Saavutettava suunnittelu minimoii nuorten digitaalista haavoittuvuutta

Saavutettavat digiympäristöt edistävät yhdenvertaisuutta ja tukevat kaikenlaisten nuorten digitaalista osallisuutta ja toimijuutta.

Vaikka Suomi on digitalisaation edelläkävijä, digitaaliset ympäristöt ja -palvelut eivät vielä huomioi riittäväällä tavalla yhdenvertaisuutta ja saavutettavuutta. Vuoden 2020 Nuorisobarometrissa todetaan, että monelle nuorelle sähköisiin palveluihin liittyy huomattavaa kitkaa. Palvelut koetaan vaikeakäyttöisiksi tai niitä on vaikea löytää.

Vuosina 2021–2022 toteutetun tutkimuksen mukaan palveluiden huono toteutus sulkee ulos ihmisryhmiä, joilla on tiedollisia, taidollisia ja fyysisiä toimintakyvyn rajoitteita. Liki 30 prosenttia kyselytutkimukseen vas-

tanneista koki digipalveluiden puutteellisen suunnittelun ja/tai toteutuksen rajoittavan niiden käyttöä paljon tai erittäin paljon. Julkistahojen digipalveluissa saavutettavuusongelmia kertoi edellä mainitussa tutkimuksessa kohdanneensa 64,5 prosenttia vastaajista. Saavutettavuuden puute digitaalisissa ympäristöissä on syrjintää.

64,5%

ihmisistä kertoi kohdanneensa saavutettavuusongelmia julkisissa digipalveluissa.

Meistä jokainen tarvitsee saavutettavia digitaalisia ympäristöjä

Lähes kaikki meistä tarvitsevat elämän jossakin vaiheessa saavutettaviksi rakennettuja digitaalisia ympäristöjä ja -palveluita. Digitaalisten ympäristöjen tulee olla saavutettavia, jotta ihmisten digitaalinen osallisuus, toimijuus ja sosiaaliset perusoikeudet toteutuisivat parhaalla mahdollisella tavalla.

Saavutettavat digiympäristöt huomioivat haavoittuvassa asemassa olevien nuorten tarpeet. Se, mikä on saavutettavaa, riippuu aina käyttäjästä ja tilanteesta. Tästä huolimatta saavutettavat digitaaliset ympäristöt hyödyttävät kaikkia ja lisäävät kaikenlaisten ihmisten yhdenvertaisuutta ja osallisuutta. Palvelu on enemmän kuin pelkkä alusta: saavutettavuus rakennetaan myös inhimillisen hoivan ja välittämisen tunteen avulla.

Saavutettaviksi rakennetut digiympäristöt ovat reiluja, sosiaalisesti kestäviä ja oikeudenmukaisia. Saavutettavuus toteutuu silloin, kun empatiasta ja huolenpidosta kumpuava saavutettavuustyö on digitaalisten palveluiden ja -ympäristöjen kehittämisen keskiössä. Mutkattomat, matalan kynnyksen palvelut ja digitaaliset ympäristöt kurovat umpeen nuorten keskinäistä eriarvoisuutta lisäten kokemusta kaikenlaisten nuorten hyväksynnästä, yhdenvertaisuudesta sekä yhteiskunnan tuesta ja arvostuksesta.

Suosituksemme:

- Osallisuutta tukevia palveluja tuotetaan silloin, kun nuoret ovat palveluiden suunnittelu- ja kehittämistyössä mukana. Silloin ihmisten erilaiset lähtökohdat palveluiden käyttäjinä tulevat huomioiduksi varhain.
- Saavutettavuuskysymykset tulee huomioida julkisissa kilpailutuksissa asettamalla saavutettavuusosaaminen asiantuntijoiden osaamisvaatimusten kärkeen.

IDA

*Intiimiys datavetoisessa kulttuurissa (IDA) -tutkii datavetoisen kulttuurin vaikutusta ihmisten erilaisiin rooleihin ja inhimillisiin suhteisiin, sekä tähän liittyviä haavoittuvuuksia. Lisätietoja hankkeesta: professori **Susanna Paasonen** (suspaa@utu.fi) Turun yliopisto. Ohjeita politiikassa toimiville henkilöille: verkkohäirinnän riskien ennakointi ja hallinta*